

Dėl vaizdo stebėjimo sąlygų ir reikalavimų

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo (Žin., 1996, Nr. 63-1479; 2008, Nr. 22-804) (toliau – ADTAĮ) 2 straipsnio 17 dalį, pagal kurią vaizdo stebėjimas – vaizdo duomenų, susijusių su fiziniu asmeniu, tvarkymas *naudojant automatines vaizdo stebėjimo priemones* (vaizdo ir fotokameras ar pan.), nepaisant to, ar šie duomenys yra išsaugomi laikmenoje, bei vadovaujantis ADTAĮ 31 straipsniu, pagal kurį asmens duomenys gali būti tvarkomi *automatiniu būdu* tik tuo atveju, kai duomenų valdytojas arba jo atstovas Vyriausybės nustatyta tvarka praneša Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai (toliau – Inspekcija), išskyrus šiame ADTAĮ straipsnyje numatytas išimtis, darytina išvada, kad duomenų valdytojas, ketinantis vykdyti vaizdo stebėjimą, privalo pranešti Inspekcijai ir registruotis Asmens duomenų valdytojų valstybės registre. Detaliau apie registravimąsi Asmens duomenų valdytojų valstybės registre galite rasti Inspekcijos interneto svetainės www.ada.lt *Viešųjų konsultacijų skiltyje „Dėl duomenų valdytojo, ketinančio vykdyti vaizdo stebėjimą, pareigos registruotis Asmens duomenų valdytojų valstybės registre“*.

Tiek Duomenų valdytojų pranešimo apie duomenų tvarkymą taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 20 d. nutarimu Nr. 262 (Žin., 2002, Nr. 20-768; 2005, Nr. 144-5249), 3.2 punktas, tiek rekomenduojamos Pranešimo apie vykdomą vaizdo stebėjimą formos, patvirtintos Inspekcijos direktoriaus 2011 m. gegužės 17 d. įsakymu Nr. 1T-29, 1 punktas numato, kad duomenų valdytojas, pildydamas rekomenduojamą Pranešimo apie vykdomą vaizdo stebėjimą formą, turi nurodyti vaizdo duomenų tvarkymo tikslą (-us).

ADTAĮ 16 straipsnyje nustatytos sąlygos, teisėti tikslai, kurių siekiant galimas vaizdo stebėjimas, t. y. vaizdo stebėjimas gali būti vykdomas siekiant užtikrinti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, apginti asmenų gyvybę, sveikatą, turtą ir kitas asmenų teises bei laisves. Tuo atveju, kai valstybės institucijos ar privatūs subjektai planuoja vykdyti vaizdo stebėjimą ir įrengti vaizdo stebėjimo priemones jų naudojamuose pastatuose ar patalpose, taip pat prie jų esančiose lauko teritorijose valstybės tarnautojų, darbuotojų bei pastatų, patalpų saugumo tikslais, minėti duomenų valdytojai turi pranešti apie tai Inspekcijai ir registruotis Asmens duomenų valdytojų valstybės registre.

1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (OL 2004 m. specialusis leidimas, 13 skyrius, 15 tomas, p. 355) 29 straipsnio darbo grupė (toliau – 29 straipsnio darbo grupė) Darbiniame dokumente WP89¹ pažymėjo, kad „valdžios institucijos, neturinčios tiesioginės kompetencijos viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo reikaluose, neturėtų užsiimti tokia stebėjimo veikla, taip pat ir tokiu stebėjimu, kuris dažnai priskiriamas nusikaltimų kontroliavimui, o iš tikrųjų skirtas įrodymų, jei būtų padaryti kriminaliniai pažeidimai, gavimui.“ Taigi valdžios institucijos, neturinčios tiesioginės kompetencijos viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo srityse, taip pat privatūs subjektai vaizdo stebėjimą galėtų vykdyti valstybės tarnautojų, darbuotojų bei pastatų saugumo tikslais, o ne, pavyzdžiui, siekiant užtikrinti visuomenės saugumą, viešąją tvarką ar padėti teisėsaugos institucijoms ginti asmens teises ir laisves.

ADTAĮ 16 straipsnyje taip pat numatyta, kad vaizdo stebėjimas aukščiau paminėtais tikslais gali būti vykdomas tik tais atvejais, kai kiti būdai ar priemonės yra nepakankamos ir (arba) netinkamos siekiant išvardytų tikslų ir jeigu duomenų subjekto interesai nėra svarbesni. Šiame ADTAĮ straipsnyje įtvirtintas proporcingumo principas suponuoja tai, kad duomenų valdytojas, prieš imdamasis vaizdo stebėjimo, privalo įvertinti kitus būdus ar priemones ir tik nustatęs, kad tokie būdai ar priemonės, pavyzdžiui, automatinį vartų ir leidimų įrangos įdiegimas, jungtinės

¹ 2004 m. vasario 11 d. priimtas Darbinis dokumentas WP89 dėl asmens duomenų tvarkymo vaizdo stebėjimo priemonėmis (toliau – Darbinis dokumentas WP89), kuri galima rasti adresu: <http://www.ada.lt/index.php?lng=lt&action=page&id=167>

aliarmo sistemos, geresnis apšvietimas gatvėse naktį ir t.t., yra nepakankamos ir (arba) netinkamos, gali vykdyti vaizdo stebėjimą.

Darbiniam dokumente WP89 taip pat akcentuojama, jog „proporcingumo principas reikalauja, kad vaizdo ar garso įrašymo sistemos būtų diegiamos, jei kitos fizinės ar loginės prevencijos, saugumo ar apsaugos priemonės, nereikalaujančios vaizdo atkūrimo, pasirodė nepakankamos ar netinkamos siekiant teisėtų tikslų. Kitaip tariant, atsižvelgiant į siekiamus tikslus kiekvienu konkrečiu atveju reikia taikyti adekvatumo principą, kuris iš valdytojo pusės reikalauja asmens duomenų tvarkymo mažinimo prievolės.“

Pavyzdys Nr. 1: Dėl vaizdo stebėjimo vykdymo proporcingumo siekiamiems tikslams

Kalbant apie proporcingumo principą, pažymėtina, kad sporto klube esančiose treniruoklių salėse vykdomas vaizdo stebėjimas darbo valandomis siekiant užtikrinti sporto klubo darbuotojų ir klientų turto saugumą paprastai nebūtų laikomas proporcingu siekiamiems tikslams, taigi neatitiktų ADTAĮ 16 straipsnio. ADTAĮ 16 straipsnio taip pat neatitiktų valstybės institucijos ar įstaigos, kurioje turto saugumui užtikrinti įdiegta signalizacijos sistema, pastate esančiuose koridoriuose vykdomas vaizdo stebėjimas siekiant užtikrinti darbuotojų ir interesantų turto saugumą. Abiem atvejais turėtų būti išnaudotos kitos priemonės turto saugumui užtikrinti, pavyzdžiui, pirmu atveju – sporto klubo darbuotojai galėtų prižiūrėti turta, antru atveju – galėtų būti ribojamas patekimas į tarnybinės patalpas pašaliniamis asmenims. Tik išnaudojus kitas priemones, nereikalaujančias vaizdo atkūrimo, ir paaiškėjus, kad šios priemonės yra netinkamos ar nepakankamos, galėtų būti vykdomas vaizdo stebėjimas.

Taigi duomenų valdytojas, ketinantis vykdyti vaizdo stebėjimą, turėtų įvertinti ir pagrįsti vaizdo stebėjimo būtinybę (kartu nurodant, kokios kitos priemonės, nereikalaujančios vaizdo atkūrimo, buvo naudojamos, bet pasirodė nepakankamos ar netinkamos) bei paaiškinti, ar siejami tikslai negali būti įgyvendinti kitais būdais ar priemonėmis, t. y. nevykdant vaizdo stebėjimo.

Atkreipiame dėmesį, kad vis dažniau saugumo sumetimais vykdomas vaizdo stebėjimas mokyklose. 29 straipsnio darbo grupė Darbiniam dokumente WP160² taip pat pažymėjo, kad „vaizdo stebėjimo priemonės galima įrengti mokyklose tik tada, kai tai būtina, ir kai nėra kitų mažiau varžančių priemonių tam tikslui pasiekti. Vaizdo stebėjimo priemonių naudojimas yra labiau pagrįstas tam tikrose mokyklos vietose, kuriose saugumas yra svarbiausias prioritetas: pavyzdžiui, prie mokyklų įėjimų bei išėjimų ir kitose vietose, kuriose vaikšto daug žmonių – ne tik mokyklos dalyviai, bet ir kiti asmenys, dėl kokių nors priežasčių besilankantys mokykloje. Kita vertus, daugelyje kitų mokyklos teritorijos vietų mokinių (taip pat mokytojų ir kitų mokyklos darbuotojų) teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą ir būtina mokymo laisvė laikomos svarbesnėmis už poreikį nuolat stebėti šias vietas vaizdo stebėjimo priemonėmis. Pirmiausia klasių stebėjimas vaizdo stebėjimo priemonėmis gali varžyti ne tik mokinių mokymosi bei žodžio laisvę, bet ir mokymo laisvę. Poilsio zonų, sporto salių ir persirengimo kambarių stebėjimas taip pat gali pažeisti teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą.“

Pavyzdys Nr. 2: Dėl vaizdo stebėjimo vykdymo mokyklose

Vaizdo stebėjimas mokyklos sporto salėje ir valgykloje asmenų ir turto apsaugos tikslais yra neproporcinga priemonė siekiamiems tikslams. Šiuo atveju duomenų subjekto interesai ir jo teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą yra svarbesni už mokyklos poreikį užtikrinti asmenų ir turto apsaugą, o nurodyti tikslai gali būti pasiekti kitais būdais ir priemonėmis, pavyzdžiui, pasitelkiant budėtoją.

² 2009 m. vasario 11 d. priimtas Darbinis dokumentas WP160 dėl vaikų asmens duomenų apsaugos (toliau – Darbinis dokumentas WP160), kuri galima rasti adresu: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/workinggroup/wpdocs/2009_en.htm

ADTAI 17 straipsnis reglamentuoja vaizdo stebėjimą darbo vietoje ir numato, kad vaizdo stebėjimas darbo vietoje gali būti vykdomas, kai dėl darbo specifikos būtina užtikrinti asmenų, turto ar visuomenės saugumą ir kitais atvejais, kai kiti būdai ar priemonės yra nepakankamos ir (arba) netinkamos siekiant išvardytų tikslų.

Pavyzdys Nr. 3: Dėl vaizdo stebėjimo darbo vietoje

Neturėtų būti vykdomas įmonės laukiamojo, kuriame yra administratoriaus darbo vieta, vaizdo stebėjimas, jei darbuotojų ir įmonės turto saugumą galima užtikrinti tokiomis patekimą į patalpas ribojančiomis priemonėmis, kaip pavyzdžiui, įdiegiant apsaugos signalizacijos sistemą, praėjimo kontrolės sistemą, pokalbių sistemą (domofoną).

Vaizdo stebėjimas galėtų būti vykdomas degalinės teritorijoje ir jos patalpose, pavyzdžiui, parduotuvėje, dėl darbo specifikos siekiant užtikrinti degalinės darbuotojų, turto saugumą, kai kiti būdai ar priemonės nėra pakankamos ar tinkamos siekiant nurodytų tikslų.

Kita vertus, Darbiniame dokumente WP89 pažymėta, kad vaizdo stebėjimo priemonės, skirtos nuotoliniu būdu kontroliuoti darbo kokybę, neturėtų būti leidžiamos.

Pavyzdys Nr. 4: Dėl vaizdo stebėjimo vykdymo darbo kokybės kontrolės tikslais

Inspekcijos nuomone, negalimas vaizdo stebėjimas, kurio tikslas – užkirsti kelią galimiems korupcijos, piktnaudžiavimo tarnyba, viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje pažeidimų atvejams. Pažymėtina, kad kovą prieš korupciją, piktnaudžiavimą tarnyba, viešųjų ir privačių interesų derinimą valstybinėje tarnyboje reglamentuoja specialūs įstatymai (Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas, Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas), nustatantys konkrečias prevencijos priemones, tarp kurių nėra numatytas vaizdo stebėjimas. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad korupcijos, piktnaudžiavimo tarnyba, viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje problemos nepatenka į ADTAI 16 ir 17 straipsniuose nustatytų tikslų grupes ir turi būti sprendžiamos kitais įstatymuose nustatytais būdais.

Atkreipiame dėmesį į tai, kad vadovaujantis ADTAI 19 straipsnio 1 dalimi vaizdo stebėjimo priemonės turi būti įrengiamos taip, kad atsižvelgiant į nustatytą vaizdo stebėjimo tikslą:

1) vaizdo stebėjimas būtų vykdomas ne didesnėje patalpos ar teritorijos dalyje, negu tai yra būtina;

2) būtų renkama ne daugiau vaizdo duomenų, negu tai yra būtina.

Darbiniame dokumente WP89 taip pat pažymima, kad „vaizdo stebėjimo laukas turi būti proporcingas vaizdo stebėjimu siekiamiems tikslams, pavyzdžiui, jei stebima vieša vieta, kampas turi būti nustatytas taip, kad neleistų matyti šalia esančių privačių teritorijų arba detalių, kurios nėra susijusios su siekiamais tikslais.“

Pavyzdys Nr. 5: Dėl vaizdo stebėjimo lauko proporcingumo siekiamiems tikslams

Pavyzdžiui, į prekybos centruose esančių vaizdo kamerų stebėjimo lauką neturėtų patekti prekybos centrams nepriklausančios teritorijos ir objektai: gatvės, gyvenamieji namai, bankomatai.

ADTAI 19 straipsnio 2 ir 3 dalys numato, kad draudžiama įrengti ir eksploatuoti įrengtas vaizdo stebėjimo priemones, kad į jų stebėjimo lauką patektų gyvenamoji patalpa ir (arba) jai priklausanti privati teritorija ar įėjimas į ją, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, taip pat draudžiama vykdyti vaizdo stebėjimą patalpose, kuriose duomenų subjektas pagrįstai tikisi absoliučios privatumo apsaugos ir kur toks stebėjimas žemintų žmogaus orumą (pvz., tualetuose, persirengimo kambariuose ir pan.).

Pavyzdys Nr. 6: Dėl vaizdo stebėjimo, žeminančio žmogaus orumą

Vaizdo stebėjimo vykdymas patalpose, kurios skirtos darbuotojų privačiam naudojimui (dušuose, persirengimo kambariuose, rekreacinėse zonose), grožio salono kosmetiniuose kabinetuose, kur klientams yra atliekamos įvairios veido ir kūno grožio procedūros (taip pat ir įvairių kūno vietų depiliacija), rūbų matavimosi kabinose, viešbučio kambariuose pažeistų ADTAĮ 19 straipsnio 3 dalį.

Taip pat atkreipiame dėmesį, kad duomenų valdytojas, ketinantis vykdyti vaizdo stebėjimą, privalo atsižvelgti ir į kitus ADTAĮ trečiame skirsnyje „Vaizdo stebėjimas“ nustatytus vaizdo stebėjimo reikalavimus, vienas jų – pareiga duomenų valdytojui, ketinančiam vykdyti vaizdo stebėjimą, patvirtinti rašytinį dokumentą, kuriame turi būti nurodomas vaizdo stebėjimo tikslas ir apimtis, vaizdo duomenų saugojimo terminas, priėjimo prie tvarkomų vaizdo duomenų sąlygos, šių duomenų naikinimo sąlygos ir tvarka bei nustatyti kiti reikalavimai teisėtam vaizdo duomenų tvarkymui (ADTAĮ 18 straipsnio 1 dalis). Šie reikalavimai įtvirtinti Bendruosiuose reikalavimuose organizacinėms ir techninėms duomenų saugumo priemonėms, patvirtintose Inspekcijos direktoriaus 2008 m. lapkričio 12 d. įsakymu Nr. 1T-71 (1.12) (Žin., 2008, Nr. 135-5298).

ADTAĮ 20 straipsnio 1 dalis reglamentuoja duomenų valdytojo pareigą informuoti duomenų subjektą apie vykdomą vaizdo stebėjimą. ADTAĮ 20 straipsnio 1 dalis numato, kad duomenų valdytojas privalo užtikrinti, kad prieš patenkant į patalpas ar teritoriją, kurioje vykdomas vaizdo stebėjimas, būtų aiškiai ir tinkamai pateikiama ši informacija:

- 1) apie vykdomą vaizdo stebėjimą;
- 2) duomenų valdytojo juridinio asmens pavadinimas ir kodas, duomenų valdytojo fizinio asmens vardas ir pavardė, jų kontaktinė informacija (adresas arba telefono ryšio numeris).

Vadovaujantis šio straipsnio 2 dalimi, duomenų valdytojas gali pateikti ir kitą papildomą informaciją, kad būtų užtikrintas teisėtas vaizdo duomenų tvarkymas nepažeidžiant duomenų subjekto teisių (pvz., vaizdo stebėjimo tikslas).

Pavyzdys Nr. 7: Dėl duomenų subjekto informavimo apie vykdomą vaizdo stebėjimą

Atkreiptinas dėmesys, kad nemaža dalis duomenų valdytojų, vykdančių vaizdo stebėjimą, neinformuoja ar nepakankamai informuoja duomenų subjektus apie vykdomą vaizdo stebėjimą, t. y. duomenų subjektams nepateikia informacijos apie tokį vaizdo stebėjimą vykdančią duomenų valdytoją, jo kontaktinę informaciją. Pasitaiko ir atveju, kuomet duomenų valdytojais netinkamu atstumu pateikia duomenų subjektams informaciją apie vykdomą vaizdo stebėjimą, t. y. duomenų subjektas apie vykdomą vaizdo stebėjimą sužino jau būdamas vaizdo stebėjimo kamerų lauke (pvz., degalinėse ant kuro kolonėlių užklijuojami lipdukai su informacija apie vykdomą vaizdo stebėjimą visoje degalinės teritorijoje) arba informacija apie vykdomą vaizdo stebėjimą pateikiama per dideliu atstumu iki vaizdo kamerų stebėjimo lauko (pvz., įvažiuojant į miestą kabo lentelė su informacija apie vykdomą vaizdo stebėjimą, nors vaizdo stebėjimas vykdomas tik tam tikroje konkrečioje miesto vietoje).

Informavimo apie vykdomą vaizdo stebėjimą lentelių pavyzdžius galite rasti Inspekcijos interneto svetainės www.ada.lt skilties *Klausiate – atsakome* viešojoje konsultacijoje *Informavimas vykdančiam vaizdo stebėjimą* adresu: <http://www.ada.lt/index.php?lng=lt&action=page&id=625>.

Be pareigos informuoti duomenų subjektą, ADTAĮ 20 straipsnio 3 dalis įtvirtina pareigą duomenų valdytojui apie vykdomą vaizdo stebėjimą informuoti darbuotojus ir numato, kad vykdančiam vaizdo stebėjimą darbo vietoje ir duomenų valdytojo patalpose ar teritorijose, kuriose dirba jo darbuotojai, šie darbuotojai apie tokį jų vaizdo duomenų tvarkymą turi būti pasirašytinai informuojami ADTAĮ 24 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka. Duomenų valdytojas privalo suteikti darbuotojams išsamesnę informaciją nei duomenų subjektams, t. y.:

- 1) savo (duomenų valdytojo) ir savo atstovo, jeigu šis yra, tapatybę ir nuolatinę gyvenamąją vietą (jeigu duomenų valdytojas ar jo atstovas yra fizinis asmuo) arba nurodyti pavadinimą, juridinio asmens kodą ir buveinę (jeigu duomenų valdytojas ar jo atstovas yra juridinis asmuo);
- 2) kokiais tikslais ketinami tvarkyti vaizdo duomenys;
- 3) kitą papildomą informaciją (kam ir kokiais tikslais teikiami vaizdo duomenys; apie teisę susipažinti su savo vaizdo duomenimis), kiek jos reikia, kad būtų užtikrintas teisingas vaizdo duomenų tvarkymas.